

تاریخ شهر نشینی

(دوره نئولیتیک تا قرون وسطی)

نویسندگان:

دکتر میر جعفر موسوی

دانشیار دانشگاه ارومیه

دکتر مهدی هاشمی

دانشیار دانشگاه صنعتی مالک اشتر

ایوب منوچهری

دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی شهری

سرشناسه

: موسوی، میرنجف، ۱۳۵۵ -

عنوان و نام پدیدآور : تاریخ شهرنشینی: دوره نئولیتیک تا قرون وسطی / نویسندگان میرنجف

موسوی، مهدی مدیری، ایوب منوچهری.

مشخصات نشر : تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری : ۶۰۹ ص.

شابک : 978-964-211-244-9

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

موضوع : شهرنشینی -- تاریخ

موضوع : شهرها و شهرستانها -- توسعه -- تاریخ

موضوع : تمدن -- تاریخ

شناسه افزوده : مدیری، مهدی، ۱۳۳۵ -

شناسه افزوده : منوچهری، ایوب، ۱۳۶۵ -

شناسه افزوده : سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح

رده بندی کنگ : رت ۱۱۱/م ۲ ۱۳۹۴

رده بندی یوبی : ۳۰۷/۷۶۰۹

شماره کتابشناسی : ۴۱۸۰۵۹

سازمان جغرافیایی

ISBN 978-964-211-244-9

۹۷۸-۹۶۴-۲۱۱-۲۴۴

شابک:

عنوان: تاریخ شهرنشینی (دوره نئولیتیک تا قرون وسطی)

نویسندگان: میرنجف موسوی - مهدی مدیری - ایوب منوچهری

* نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

* شمارگان: ۳۰۰۰ جلد

* ناشر: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح

* قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

* حروفچینی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (۸۸۴۹۸۱۴۰۳)

مراکز پخش:

* فروشگاه شماره ۱: «کتابفروشی سپهر»، نمایشگاه و مرکز فروش انتشارات سازمان جغرافیایی، خیابان دکتر شریعتی، خیابان معلم.

* فروشگاه شماره ۲: «کتابفروشی وصال»، نمایشگاه و فروشگاه شماره دو انتشارات سازمان جغرافیایی، خیابان وصال شیرازی، جنب دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران.

Web Sit: WWW.NGOIRAN.ir

E-Mail: NGOIRAN84@yahoo.com

"حق چاپ برای ناشر محفوظ است"

فصل اول: شهری شدن و شهرنشینی.....	۱
۱-۱- تعریف شهر.....	۳
۲-۱- نظریه‌های شکل‌گیری شهرها.....	۱۸
۱-۲-۱- نظریه انقلاب شهری.....	۱۸
۲-۲-۱- نظریه هیدرولوژیک (تمدنهای آبی).....	۲۴
۳-۲-۱- نظریه بومی کردن روستا و نقش عناصر دیگر (شکارچی، پادشاه، دهکده).....	۲۶
۴-۲-۱- تریه تغییر فرهنگی.....	۳۲
۵-۲-۱- تریه محدودیت محیطی.....	۴۱
۶-۲-۱- نظریه شهر میدان و نیایشگاه‌ها.....	۵۳
۵-۲-۱- نظریه اتنوس.....	۵۵
فصل دوم: سیر تکاملی پدایش مدن‌های بشری.....	۶۳
۱-۲- زندگی انسانی در عصر پارالیتیک.....	۶۵
۲-۲- فرهنگ شلی و آشولی.....	۷۰
۳-۲- فرهنگ موستری و انسان نئاندرتال.....	۷۱
۴-۲- فرهنگ انسان کرومانیون یا کروماگنون.....	۷۲
۵-۲- فرهنگ سولوتری یا سولوترین.....	۷۳
۶-۲- فرهنگ انسان ماگدالنی.....	۷۴
۷-۲- زندگی انسانی در عصر نئولتیک.....	۷۵
۸-۲- فرهنگ عصر مفرغ ۶۰۰۰ تا ۴۰۰۰ ق.م.....	۸۸
۹-۲- فرهنگ عصر آهن (۲۰۰۰ ق.م تا ۲۰۰ عصر حاضر).....	۹۵
فصل سوم: نخستین شهرهای کشاورز.....	۱۰۱
۱-۳- اریحا و چاتال هیوک: نخستین شهرهای کشاورز.....	۱۰۵
۱-۱-۳- اریحا.....	۱۰۵

فصل چهارم: شهرهای تمدن بین‌النهرین..... ۱۱۹

- ۱۲۱..... ۴-۱- مناطق مرکزی و حیاتی شهرهای سومر
- ۱۲۲..... ۴-۲- پروتو حسونا (تل مغزالیا)
- ۱۲۵..... ۴-۳- پروتو حسونا دورهٔ سرامیک (تل‌های ساتو و کول تپه)
- ۱۲۶..... ۴-۴- کول تپه
- ۱۲۸..... ۴-۵- حسونا
- ۱۲۹..... ۴-۶- حلف
- ۱۲۹..... ۴-۷- ساه ۱
- ۱۳۱..... ۴-۸- فرنگ سبید
- ۱۳۴..... ۴-۹- پیدایش شهرهای سومر
- ۱۴۷..... ۴-۱۰- تمدن و شهرها: جنوب و شمال بین‌النهرین (اکد، آشور و بابلی‌ها)
- ۱۴۷..... ۴-۱۰-۱- اکدی‌ها
- ۱۴۸..... ۴-۱۰-۲- بابلی‌ها
- ۱۵۴..... ۴-۱۰-۳- آشوری‌ها
- ۱۶۴..... ۴-۱۱- معرفی برخی شهرهای بین‌النهرین
- ۱۶۴..... ۴-۱۱-۱- اریدو
- ۱۶۵..... ۴-۱۱-۲- اروک
- ۱۶۸..... ۴-۱۱-۳- کیش
- ۱۶۹..... ۴-۱۱-۴- اور
- ۱۷۲..... ۴-۱۱-۵- بابل
- ۱۷۳..... ۴-۱۱-۶- جمع‌بندی ویژگی شهرهای بین‌النهرین

فصل پنجم: فرهنگ و شهرهای تمدن مصر باستان..... ۱۷۷

- ۱۸۳..... ۵-۱- پیدایش شهرنشینی در مصر
- ۱۸۵..... ۵-۲- رشد طبیعی شهرها: زمینه‌های پیش از تاریخ
- ۱۸۹..... ۵-۳- پایتخت استانی یا نوم
- ۱۹۵..... ۵-۴- سکونتگاه‌های برنامه‌ریزی شده با کارگران روستایی

- ۵-۵- اقامتگاه شاهی کوچک و شهرهای مرزی ۲۰۱
- ۵-۶- شهرهایی برای موبدان تدفینی ۲۰۵
- ۵-۷- شهرهای پادشاهی ۲۰۸
- ۵-۸- میراث تمدن شهرنشینی مصر ۲۱۴
- ۵-۸-۱- خدایان مصر ۲۱۴
- ۵-۸-۲- حاکمان مصر باستان ۲۱۷
- ۵-۸-۳- سازمان اجتماعی ۲۱۹
- ۵-۹- جمع‌بندی ویژگی شهرهای مصر باستان ۲۲۲

فصل ششم: فرهنگ و شهرهای تمدن درهٔ سند ۲۲۷

- ۶-۱- ریشه‌های شهرنشینی در ایندوس ۲۲۹
- ۶-۲- روش‌های زندگی و فناوری تمدن ایندوس ۲۳۸
- ۶-۳- سرانجام شهرها: تمدن ایندوس ۲۴۴
- ۶-۴- جمع‌بندی ویژگی شهرهای درهٔ سند ۲۴۵
- ۶-۵- برخی شهرهای درهٔ سند ۲۵۱
- ۶-۵-۱- موهنجودارو ۲۵۱
- ۶-۵-۲- هاراپا ۲۵۲
- ۶-۵-۳- دهولاویرا ۲۵۳

فصل هفتم: فرهنگ و شهرهای تمدن چین ۲۵۵

- ۷-۱- چین قبل از شهری شدن ۲۵۷
- ۷-۱-۱- مرحلهٔ یانگ-شائو ۲۵۷
- ۷-۱-۲- مرحلهٔ لانگ-شان ۲۶۰
- ۷-۱-۳- پیدایش اولین شهرها در چین ۲۶۲
- ۷-۱-۴- چانگ-چو ۲۶۶
- ۷-۱-۵- شهر آن-یانگ ۲۶۷
- ۷-۱-۶- سایر شهرهای شانگ ۲۶۸
- ۷-۲- دولت - شهرهای چین ۲۷۴
- ۷-۳- مهمترین ویژگی‌های شهرهای چین ۲۷۹

فصل هشتم: فرهنگ و شهرهای قاره آمریکا..... ۲۸۷

- ۱-۸- فرهنگ شهرنشینی آمریکای مرکزی..... ۲۸۷
- ۱-۱-۸- فرهنگ شهرنشینی اولمک..... ۲۹۴
- ۲-۱-۸- فرهنگ شهرنشینی مایا..... ۳۰۰
- ۳-۱-۸- فرهنگ شهرنشینی تولتک..... ۳۱۳
- ۴-۱-۸- فرهنگ شهرنشینی آزتک..... ۳۱۷
- ۲-۸- فرهنگی شهرنشینی آمریکای جنوبی..... ۳۲۶
- ۱-۲-۸- فرهنگ شهرنشینی تایواناکو..... ۳۲۶
- ۲-۲-۸- فرهنگ شهرنشینی چیمو..... ۳۲۸
- ۳-۲-۸- فرهنگ شهرنشینی اینکاها..... ۳۳۰
- ۳-۸- فرهنگ شهرنشینی آمریکای شمالی..... ۳۳۵
- ۱-۳-۸- فرهنگ شهرنشینی پوئبلو..... ۳۳۵
- ۲-۳-۸- فرهنگ شهرنشینی کولان..... ۳۳۷
- ۳-۳-۸- فرهنگ شهرنشینی هوهورام..... ۳۳۸
- ۴-۸- فرهنگ شهرنشینی شرقی آمریکای شمالی..... ۳۴۰
- ۱-۴-۸- فرهنگ شهرنشینی هوپور..... ۳۴۱
- ۲-۴-۸- فرهنگ شهرنشینی می‌سی‌سی‌پی..... ۳۴۱

فصل نهم: فرهنگ و شهرهای تمدن یونان..... ۳۴۳

- ۱-۹- پیدایش تمدن در یونان..... ۳۴۳
- ۲-۹- دوران تاریک یونان..... ۳۴۸
- ۳-۹- ظهور فرهنگ دولت - شهرهای یونان باستانی..... ۳۵۰
- ۴-۹- پولیس به عنوان یک شهر در دوره باستان..... ۳۶۳
- ۵-۹- پلیس به عنوان شهر در دوره کلاسیک..... ۳۶۴
- ۶-۹- مفهوم پلیس در یونان به عنوان شهر با حومه..... ۳۶۵
- ۷-۹- الگوی سکونتگاههای یونانی..... ۳۷۴
- ۸-۹- اندازه و جمعیت شهرهای یونانی..... ۳۷۷
- ۹-۹- اقتصاد شهرهای یونانی..... ۳۸۰

- ۳۸۹..... ۱۰-۹- دیوار شهرها
- ۳۹۲..... ۱۱-۹- شهر به عنوان یک دولت
- ۳۹۲..... ۱۱-۹-۱- قانون اساسی
- ۳۹۶..... ۱۱-۹-۲- سازمان‌های دولتی
- ۳۹۹..... ۱۱-۹-۳- ارتش
- ۴۰۰..... ۱۱-۹-۴- مذهب
- ۴۰۳..... ۱۱-۹-۵- دولت و جامعه
- ۴۰۵..... ۹-۱۲- ارتباط بین دولت - شهرها
- ۴۰۸..... ۹-۱۳- پایان فرهنگ دولت - شهرهای یونان باستان
- ۴۰۹..... ۹-۱۴- شهرهای هلنی

فصل ده: فرهنگ و شهرهای تمدن روم ۴۱۳.....

- ۴۱۵..... ۱۰-۱- شهرهای رومی در دوره یونانی‌ها و آتروسکی‌ها
- ۴۱۶..... ۱۰-۲- شهرهای یرانی، جنوب ایتالیا و سیسیل
- ۴۱۷..... ۱۰-۳- پاستوم
- ۴۱۹..... ۱۰-۴- آتروسک‌ها
- ۴۱۹..... ۱۰-۴-۱- رم در دوره آتروسک‌ها
- ۴۲۱..... ۱۰-۵- شهر رم از شروع تا اواخر جمهوری
- ۴۲۲..... ۱۰-۶- جمهوری رم: نهادهای مدنی
- ۴۲۴..... ۱۰-۷- گسترش روم
- ۴۲۵..... ۱۰-۸- جاده‌ها، اردوگاه‌ها، مستعمرات
- ۴۲۵..... ۱۰-۹- جاده‌ها
- ۴۲۶..... ۱۰-۱۰- کمپ‌های نظامی
- ۴۲۷..... ۱۰-۱۱- مستعمرات رومی
- ۴۲۹..... ۱۰-۱۲- کوزا، شهری از جمهوری روم
- ۴۳۱..... ۱۰-۱۳- شهر رم در دوران جمهوریت
- ۴۳۴..... ۱۰-۱۴- فورم شهر رم
- ۴۳۵..... ۱۰-۱۴-۱- ساختمان‌های مذهبی
- ۴۳۶..... ۱۰-۱۴-۲- ساختمان‌های مدنی

- ۴۳۷..... ۱۰-۱۴-۳- تپه‌های کاپیتولاین و پلاتینی
- ۴۳۸..... ۱۰-۱۴-۴- بازار
- ۴۳۹..... ۱۰-۱۴-۵- پل‌ها
- ۴۳۹..... ۱۰-۱۴-۶- قنات یا کانال‌های آب
- ۴۳۹..... ۱۰-۱۴-۷- تئاتر پومپه و سیرک ماکسیموس
- ۴۴۱..... ۱۰-۱۵- شهر رم در دوره آگوستوس
- ۴۴۲..... ۱۰-۱۶- مجامع شاهنشاهی: فورم ژولیوس، فورم آگوستوس
- ۴۴۳..... ۱۰-۱۷- شهرهای ایتالیا خارج از پایتخت
- ۴۴۴..... ۱۰-۱۷-۱- فورم
- ۴۴۶..... ۱۰-۱۷-۲- خیابان‌ها
- ۴۴۷..... ۱۰-۱۷-۳- تئاتر و آمفی‌تئاتر
- ۴۴۸..... ۱۰-۱۷-۴- حمام‌ها
- ۴۴۹..... ۱۰-۱۷-۵- خانه‌ها
- ۴۵۰..... ۱۰-۱۸- شهرهای استان‌ها (الآت) رومی
- ۴۵۱..... ۱۰-۱۸-۱- آتن
- ۴۵۲..... ۱۰-۱۸-۲- افسوس و برگامون
- ۴۵۵..... ۱۰-۱۸-۳- پالمیرا
- ۴۵۸..... ۱۰-۱۸-۴- لندن
- ۴۶۰..... ۱۰-۱۸-۵- تری‌یر
- ۴۶۲..... ۱۰-۱۹- شهرهای رومی در عصر کنستانتین
- ۴۶۴..... ۱۰-۱۹-۱- قسطنطنیه (روم جدید)
- ۴۶۹..... ۱۰-۱۹-۲- سازمان اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شهرهای رومی
- ۴۷۰..... ۱۰-۱۹-۳- طبقات اجتماعی و اداره شهر
- ۴۷۱..... ۱۰-۱۹-۴- خدمات مدنی امپراتوری
- ۴۷۲..... ۱۰-۱۹-۵- حومه‌های شهر
- ۴۷۳..... ۱۰-۱۹-۶- خانه‌های رومی
- ۴۷۴..... ۱۰-۱۹-۷- کلبه‌ها و مغازه‌ها
- ۴۷۵..... ۱۰-۱۹-۸- صنایع
- ۴۷۶..... ۱۰-۱۹-۹- اصناف و اتحادیه‌های صنفی

۴۷۷.....	۱۰-۱۹-۱۰- کشاورزی.....
۴۷۸.....	۱۱-۱۹-۱۰- مزارع امپراتوری.....
۴۷۹.....	۱۲-۱۹-۱۰- اقتصاد قانون رم.....
۴۷۹.....	۱۳-۱۹-۱۰- مذهب.....
۴۸۱.....	۱۴-۱۹-۱۰- مسیحیت.....
۴۸۲.....	۱۵-۱۹-۱۰- آموزش.....
۴۸۲.....	۲۰-۱۰- شهرک سازی در تمدن روم.....
۴۸۵.....	۲۱-۱۰- تأثیر روم بر ساختاری شهرهای دیگر امپراتوری.....
۴۸۷.....	۲۲-۱۰- برنامه ریزی شهری در تمدن روم.....
۴۸۷.....	۲۲-۱- تعیین مرزهای شهر.....
۴۸۸.....	۲۲-۲- تقسیم بندی در شهر.....
۴۹۰.....	۲۲-۳- تمایز بین حوزه های عمومی و خصوصی.....
۴۹۱.....	۲۲-۴- کنترل ساختمان ها.....
۴۹۱.....	۲۲-۵- مقررات ساخت و ساز.....
۴۹۲.....	۲۲-۶- استفاده مدلهای املاک شهری.....
۴۹۳.....	۲۲-۷- ساختمان های عمومی و در عمومی.....
۴۹۵.....	۲۲-۸- ساختمان های عمومی و اهداف آنها.....
۴۹۶.....	۲۳-۱۰- خیابان ها و معابر.....
۴۹۶.....	۲۳-۱- تمیز کردن خیابان ها.....
۴۹۷.....	۲۳-۲- ترافیک.....
۴۹۷.....	۲۴-۱۰- فضاهای عمومی.....
۴۹۸.....	۲۵-۱۰- پلیس و آتش نشان ها.....
۴۹۸.....	۲۶-۱۰- نحوه تأمین آب.....
۴۹۹.....	۲۷-۱۰- معماری.....

فصل یازدهم: فرهنگ و شهرهای قرون وسطی..... ۵۰۳

۵۰۳.....	۱۱-۱- پیدایش شهرهای قرون وسطی و ویژگی های آنها.....
۵۵۱.....	۱۱-۲- بازارهای مکاره و صرافان.....
۵۵۵.....	۱۱-۳- تجارت در قرون وسطی.....

۵۵۶.....	۴-۱۱- شکل‌گیری اتحادیه‌های صنفی
۵۵۷.....	۵-۱۱- درجات و مراحل صنفی
۵۵۸.....	۶-۱۱- نقش اتحادیه‌ها در زندگی شهر
۵۵۹.....	۷-۱۱- نقش کلیسا در قرون وسطی
۵۶۱.....	۸-۱۱- اصول برنامه‌ریزی شهری
۵۶۵.....	۹-۱۱- معماری
۵۶۹.....	۱۰-۱۱- حقوق مدنی
۵۶۹.....	۱۲-۱۱- نظافت و بهداشت
۵۷۲.....	۱۳-۱۱- عناصر شهری
۵۷۲.....	۱-۱۳-۱۱- خانه‌ها
۵۸۰.....	۲-۱۳-۱۱- میدان
۵۸۱.....	۳-۱۳-۱۱- دیوارهای شهر
۵۸۴.....	۴-۱۳-۱۱- کلیدها
۵۸۴.....	۵-۱۳-۱۱- اسکله
۵۸۵.....	۶-۱۳-۱۱- آسیاب
۵۸۶.....	۷-۱۳-۱۱- کلیسا در شهرهای قرون وسطی
۵۸۹.....	منابع و مآخذ

مقدمه

شناخت هر پدیده‌ای مستلزم بررسی فرایند تاریخی آن پدیده در زمان‌ها و مکان‌های متفاوت می‌باشد، وقتی که هر پدیده‌ای در زمان‌های مختلف و در مکان‌های متفاوت شکل می‌گیرد، دارای ویژگی‌های خاص خود می‌باشد. یکی از این پدیده‌ها که در زمان‌های گذشته شکل گرفته و به صورت تدریجی تکامل پیدا کرده است، شهر می‌باشد که فرهنگ جدیدی به نام شهرنشینی پدید آورده است. آنچه مسلم است انسان دوپا حدود دو میلیون سال بر روی کره‌ی خاکی زیسته است و حدود دو میلیون سال طول کشیده است تا یکجانشین شود.

در آغاز زمانی که اقتصاد بر پایه‌ی گردآوری خوراک و صید و شکار قرار داشت، انسان‌ها بر روی زمین در حال حرکت و کوچ بودند. اقوام شکارگر و گردآورندگان آذوقه اغلب جایگاه ثابتی نداشتند و همواره در پی صید و شکار و گردآوری آذوقه که معمولاً از ریشه‌ی گیاهان خردنی، میوه‌های جنگلی تشکیل می‌شد، از سرزمینی به سرزمین دیگر کوچ می‌کردند. اوضاع و احوال طبیعی در اغلب مناطق چنان بود که تشکیل هر گونه اقامتگاه بزرگ و دائمی را غیر ممکن می‌ساخت. آشنا شدن انسان به امور کشاورزی و بارآوردن آذوقه و یافتن سرزمین‌های حاصلخیز، اندک اندک او را از صورت صحرانشینی و بیابان گردی به یکجانشینی و تشکیل سکونتگاه‌های دائمی و دهکده‌های پایدار هدایت کرد. از این رو زندگی انسان بر روی زمین به دو گونه‌ی صحرانشینی و یکجانشینی پدیدار شده است. لیکن میان این دو شکل زندگی حالت یا مرحله‌ی دیگری نیز وجود دارد که آن را نیمه کوچندگی یا نیمه یکجانشینی می‌توان نامید. نیمه کوچندگی نوعی سکونت دوگانه ییلاق - قشلاقی است و انسان‌ها با این شیوه زندگی نیمی از سال را در دشت‌ها و نیمی دیگر را در کوهستان‌ها می‌گذرانند و شاید بتوان این نوع زندگی را دو جانشینی یا سکونت دوگانه نیز اطلاق کرد. حدود ۵۰۰۰ سال پیش از میلاد در بسیاری از سرزمین‌ها از جمله منطقه‌ی آسیای جنوب غربی زندگی ده‌نشینی برقرار بوده و عموم قبایل مختلف با یک نوع الگوی کلی و متشابه به زندگی خود ادامه می‌دادند. بنابر پژوهش باستان‌شناسان، قدیمی‌ترین دهکده‌های جهان که تاکنون به وسیله‌ی حفاران پیدا شده، در خاورمیانه واقع است. روستایی در قلعه‌ی جرمو و در عراق امروزی و چاتال هیوک در ترکیه کنونی نشان

می‌دهد که یکجانشینی با تشکیل اجتماعات روستایی و شهری دست کم در ۱۰۰۰۰ سال پیش آغاز شده است.

در این کتاب خاستگاه شکل‌گیری یکجانشینی، آغاز فرآیند شهرنشینی و مهمترین تمدن‌های شهری تأثیرگذار تا قرون وسطا مورد مطالعه قرار گرفته است. به طور کلی در برگرفته فرآیند شکل‌گیری شهر و شهرنشینی از دوره نوسنگی تا دوره قرون وسطا می‌باشد.

این کتاب شامل ۱۱ فصل است. فصل اول کتاب به تعریف شهر و شهرنشینی از منظر رویکردهای مختلف پرداخته است، سپس به طور مفصل نظریات شکل‌گیری شهر، شرح داده شده است. فصل دوم کتاب به سیر تکاملی پیدایش تمدن‌های شهری در چهار فرهنگ بائولتیک، سولتیک، عصر مفرغ و عصر آهن پرداخته است. فصل سوم کتاب به نخستین شهرهای کشاورز اشاره دارد و به صورت تفصیلی نحوه شکل‌گیری و ویژگی‌های دو شهر چاتال هیوک و ایحا آورده شده است. فصل چهارم کتاب به مطالعه فرهنگ شهرهای تمدن بین‌النهرین پرداخته است. ابتدا به معرفی اولین سایت‌های یکجانشینی منطقه بین‌النهرین پرداخته شده است، سپس به شکل‌گیری و تکامل دولت - شهرهای در شمال و جنوب بین‌النهرین شرح داده شده است و در نهایت آثار فرهنگی و سیاسی شهرنشینی منطقه بین‌النهرین ذکر شده است. فصل پنجم کتاب به معرفی فرهنگ شهرنشینی مصر پرداخته است. پیدایش شهرنشینی در مصر، زمینه‌های پیدایش شهرها و انواع شهرها در مصر باستان و چگونگی اداره آنها و جایگاه مردم و حاکمان را مورد مباحثی است که در این فصل به آن اشاره شده است. فصل ششم کتاب به معرفی تمدن شهرنشینی تمدن دره ایندوس پرداخته است، در این فصل به منشأ شکل‌گیری شهرها در ایندوس، اوج شکوفایی، ارتباط بین شهرها، دوران افول آنها پرداخته شده است و در نهایت به نظریات مختلف در خصوص از بین رفتن فرهنگ شهرنشینی این منطقه اشاره شده است. در فصل هفتم به فرهنگ و شهرهای تمدن چین پرداخته شده است. ابتدا به بررسی چین قبل از شهری شدن اشاره شده سپس مراحل توسعه و پیشرفت یکجانشینی که منجر به پیدایش اولین شهرها در چین شده است، پرداخته شده است، در نهایت نیز اوج شکوفایی و دستاوردهای فرهنگی شهرنشینی چین شرح داده شده است. در فصل هشتم به فرهنگ و

شهرنشینی قاره آمریکا پرداخته شده است. ابتدا فرهنگ شهرنشینی آمریکای مرکزی توضیح داده شده و سپس به دستاوردهای فرهنگ شهرنشینی سه تمدن مشهور مایا، تولتک و آزتک پرداخته شده است. در قسمت بعدی فصل فرهنگ شهرنشینی آمریکای جنوبی شرح داده شده است، در پایان فصل نیز فرهنگ شهرنشینی آمریکای شمالی توضیح داده شده است. فصل نهم کتاب به پیدایش و گسترش فرهنگ شهرنشینی یونان اختصاص داده شده است. ابتدا عوامل تأثیرگذار در پیدایش دولت - شهرهای یونانی توضیح داده شده است، سپس روند تکاملی و افول و شکوفایی دوباره فرهنگ شهرنشینی دولت - شهرهای یونانی به طور تفصیلی توضیح داده شده است، همچنین دستاوردهای مهم این فرهنگ در توسعه و تکامل فرهنگ شهرنشینی بشری به صورت جداگانه آورده شده است. در فصل دهم به پیدایش فرهنگ شهرنشینی و توسعه شهرهای رومی از زمان پیدایش رم باستان تا شهر کنستانتین در حدود دو هزار سال پرداخته شده است و شهرهای مختلف شکل گرفته در سراسر روم باستان پرداخته شده است، همچنین دستاوردهای این فرهنگ غنی از ابعاد مختلف بررسی شده است. فصل آخر کتاب به روند شهرنشینی بعد سقوط امپراطوری روم غربی تا قرون وسطا اختصاص دارد. تحولات شهر و روند شهرنشینی در یک دوره هزار ساله مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است.